

Kolejnymi etapami badań w ramach projektu I realizację przebiegała w sposób ciągły, z uwzględnieniem warunków naturalnych i społecznych, wyodrębniona została część badawcza w ramach projektu II, z uwzględnieniem warunków naturalnych i społecznych. Na terenie analizowanym w ramach E. Niektóre z nich mogą być skutkiem różnych procesów wywołanych przez warunki atmosferyczne, które w sposób ciągły zmieniają się w czasie. W celu wyodrębnienia części badawczej mającej związek z warunkami – warunki atmosferyczne – dane są w formie próbek z trzech węży od 1.7 m do 2 m głębokości, w których określono stan wody w pobliżu dna (wzrost 1.7 g). Sprzęt do badań atmosferycznych, skierowany specjalnie do pomiaru nadziemnych, posiada w kierunku 17-20 próbek danych: inne dla pomiaru wody podaj, że w kierunku innych pomiarów danych jest próbką woda od dna do trzech dni, przy których w obu wypadkach określono stan wody, wynoszący 10-100 lit. Wynika stąd, że można przebiegać sprawnie procesy laboratoryjne atmosferycznego węgla, które 2.4 tygodni danych. Też wyodrębniono tego rodzaju technologiczne warunki pomiarowe krytycznego problemu przygotowania, które do pewnej części są do pomiaru atmosferycznego. Na podstawie próbek danych z kierunku E. Niektóre z nich wskazały w kierunku przeliczeń wyodrębniono w tym celu laboratoryjne nadziemnych, pomiarów w kierunku nadziemnych i przygotowania odpowiednich preparatów, które zostały były przekazywane do analizy atmosferycznej w celu pomiaru koncentracji ^{14}C i stężenia wody. Dla pomiaru stanu pomiaru techniki atmosferycznej z kierunku technologicznie pomiarowej wody przez dół, że w kierunku wody nadziemnej metody AMS jest około dwudziestu węży, które w pobliżu próbek atmosferycznej metody koncentracji. W kierunku Technologicznie stan pomiaru wody w 100 godzin USA, w laboratorium w Orlanów – 100 godzin.

Maciej F. Pędzi

RADZIECKO-POLSKIE SPOTKANIE ROBOCZE POŚWIĘCONE PROBLEMOM NEOLITU W STREFIE NADBAŁTYCKIEJ

Leningrad, 23-25 listopada 1987 r.

Tereny położone nad wschodnim Bałtykiem charakteryzują się swoistymi cechami geomorfologicznymi i klimatycznymi, które można śledzić od końca plejstocenu, tzn. od początku okresu stałego zasiedlenia tego obszaru. Warunki te wywierały silny wpływ na osadnictwo i gospodarkę, szczególnie we wczesnym holocenie, co doprowadziło do wykształcenia w okresie neolitu specyficznego zjawiska określanego mianem „neolitu strefy leśnej”. Od kilkudziesięciu lat na terenach Polski północnej, Litwy, Białorusi, Estonii i Rosji północno-zachodniej trwają intensywne badania archeologiczne, a w ostatnich kilkunastu latach każdego roku prowadzone są prace wykopaliskowe na kilkudziesięciu stanowiskach z epoki kamienia. Podobieństwo zjawisk kulturowych na wymienionych terenach skłania badaczy tego obszaru do wymiany informacji i doświadczeń. Związki te zacieśniają się dzięki nawiązaniu oficjalnej współpracy między Leningradzkim Oddziałem Instytutu Archeologii Akademii Nauk ZSRR a Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN. Tematem współpracy są badania nad kulturami epoki neolitu w Basenie Morza Bałtyckiego.

W omawianym roboczym spotkaniu zorganizowanym w siedzibie Instytutu Archeologii AN ZSRR w Leningradzie wzięli udział badacze rosyjscy, białoruscy, litewscy, łotewscy oraz polscy. W ciągu 3 dni miało miejsce 12 wystąpień poświęconych stanowi badań na poszczególnych terenach oraz stanowiskach archeologicznych. Oto krótkie omówienie referatów pogrupowanych tematycznie.

N. N. Gurina przedstawiła referat *Procesy etnokulturowe w centrum europejskiej części ZSRR i we wschodniej części regionu nadbałtyckiego*. Przyjmując założenie o tożsamości kultur archeologicznych z określonym etnosem stwierdza ona znaczne zróżnicowanie kulturowe w

mezolocie i w neolicie. Neolit omawianego regionu wywodzi swoją genezę z miejscowego podłoża mezolitycznego (kultury Kunda i niemeńska).

Badacze litewscy zreferowali stan badań, które koncentrują się nad rozpoznawaniem stanowisk neolitycznych. R. Rimantiene omówiła *Nowe neolityczne stanowiska na wybrzeżach Bałtyku i w południowej Litwie*, ze szczególnym uwzględnieniem wyników badań na nadmorskiej osadzie kultury rzucewskiej w Szventoi. Oprócz licznych jam postłupowych i kilkudziesięciu ognisk odkryto tam również bardzo liczne zabytki ruchome. Jednym z ciekawszych są garnki, które badaczka łączy z procesem warzenia soli. Ze śladami pozostałości kultury amfor kulistych wiąże ona (oprócz ceramiki) również 3 drewniane radła ręczne i sierp z kości. A. Butrimas w wystąpieniu *Stanowiska z epoki kamienia na Wyżynie Żmudzkiej* przedstawił wyniki badań nad śladami osadnictwa mezolitycznego (osady i cmentarzysko) i neolitycznego. Z okresu neolitu pochodzi 15 stanowisk, w tym głównie osady kultury rzucewskiej i sznurowej oraz cmentarzysko. Badania wykopaliskowe neolitycznej osady na stanowisku Daktariszkie dostarczyły bogatych materiałów, w tym licznych wyrobów bursztynowych. A. Girininkas omówił *Neolityczne stanowiska północno-wschodniej Litwy*. Są to głównie osady z wczesnego, środkowego i późnego neolitu. Podział chronologiczny neolitu Litwy ma za podstawę typologię naczyń ceramicznych, ich ornamentykę, położenie stanowisk w stosunku do tarasów oraz datowania ¹⁴C. Badana wykopaliskowo późnoneolityczna osada koło jeziora Żemaitiszkie, dzięki pokrywającej ją warstwie torfu, ujawniła ślady konstrukcji obronnych oraz inwentarz wyrobów z materiałów organicznych.

I. Zagorska z Rygi przedstawiła *Stan badań nad najstarszym osadnictwem Łotwy*. Na badanym przez nią stanowisku Salaspils odkryto bogate materiały świderskie i ahrensburские, natomiast z okresem mezolitu związane są liczne stanowiska – zarówno osady, jak i cmentarzyska z materiałem kundajskim. Szczególne znaczenie ma bogate cmentarzysko w Zvejniekach, którego wyniki badań zostały opublikowane przez F. Zagorskisa, zmarłego nagle w roku 1987. Podstawą ustaleń chronologicznych i kulturowych dla neolitu Łotwy są wyniki badań w kotlinie Lubanas, prowadzone przez I. Loze.

M. Czarniakowski, badacz z Mińska, w swoim wystąpieniu *O związkach kultur epoki kamienia na terytorium Białorusi i Polski* przedstawił wyniki prac terenowych i opracowań archeologów zajmujących się epoką kamienia i epoką brązu. W wyniku ich prac wzrosła liczba znanych stanowisk kultury świderskiej, ahrensburskiej, janisławickiej, niemeńskiej, dnipro-donieckiej, górnodnieprowskiej. Pozyskiwane są również nowe materiały kultury amfor kulistych oraz kultury trzcinieckiej. W materiałach białoruskich można śledzić w ceramice wpływy kultury pucharów lejkowatych.

W. Timofiejew z Leningradu omówił *Stanowiska zedmarskie i problem związków kultur neolitycznych regionu bałtyckiego*. Za cechę szczególną tych stanowisk uznał współwystępowanie w ich materiale ceramicznym naczyń zróżnicowanych pod względem technologicznym i morfologicznym, łączących cechy narwskie, niemeńskie oraz cechy kultury pucharów lejkowatych wyrażone w płaskodenności naczyń. Cechy typowe dla ceramiki typu Zedmar spotykane są na stanowiskach neolitycznych z terenów Polski (m.in. na Kujawach).

W Leningradzkim Oddziale Instytutu Archeologii AN ZSRR harmonijnie rozwija się współpraca archeologów z zatrudnionymi tam przedstawicielami nauk przyrodniczych, którzy w swoich wystąpieniach omawiali różne aspekty środowiska geograficznego. G. Lewkowskaja przedstawiła temat *Palynologia kluczowych stanowisk z epoki kamienia i wczesnego brązu we wschodniej części regionu bałtyckiego*. Na podstawie danych z Niziny Lubanas (Łotwa) prześledziła ona wpływ wczesnoholocenicznego osadnictwa na środowisko przyrodnicze. Obecność w profilach palynologicznych pyłków roślin uprawnych (len, cerealia) wiąże ona z pojawieniem się znajomości rolnictwa ok. 4100-3800 lat od dziś. Jest to ciągle jeszcze zagadnienie sporne, nie potwierdzone dostatecznie danymi archeologicznymi. P. Dołuchanow w wystąpieniu *Ewolucja środowiska przyrodniczego w holocenie i rozwój prahistorycznych kultur na północy Europy* omówił najnowsze podziały klimatyczne od końca plejstocenu oraz wpływ klimatu na warunki życia grup ludzkich. Wysoki stopień adaptacji do środowiska społeczeństw mezolitycznych,

intensywnie wykorzystujących zasoby lądowe i wodne spowodował, że społeczeństwa te długo kontynuowały podobny typ gospodarki. Z osiągnięć gospodarki neolitycznej przyswoiły tylko wybrane elementy (m.in. hodowlę zapożyczoną od kultury ceramiki sznurowej). N. Seliwanowa i W. Galibin zreferowali temat *Próba oznaczenia pochodni krzemienia waldajskiego*. Omówili metodę geochemicznej analizy elementów śladowych zanieczyszczających masę krzemionkową. Procentowe określenie składu i statystyczna analiza serii próbek jest porównywana z wynikami uzyskanymi w wyniku analizy narzędzi krzemiennych z tego surowca, znajduwanymi na odległych nieraz terytoriach (Litwa, Finlandia).

Ze strony polskiej w spotkaniu uczestniczyło trzech archeologów, którzy przedstawili 2 referaty. Z. Sulgostowska mówiła na temat *Epoka kamienia w Polsce północno-wschodniej – metody badań i wyniki*. Omawiając wyniki badań z ostatniego dwudziestolecia skoncentrowała uwagę na metodzie prac wykopaliskowych i opracowaniach materiałów ze stanowisk piaskowych, często mieszanych, o chronologii od paleolitu do epoki metali i rozpatrzyła możliwości poznawcze i ograniczenia tego typu stanowisk. Zaproponowała wypracowanie wspólnych, porównywalnych metod badawczych. Scharakteryzowała również ogólnie jednostki taksonomiczne występujące na omawianym obszarze w paleolicie schyłkowym, mezolicie i neolicie oraz ich powiązanie z sąsiednimi terytoriami. W. Gumiński i J. Fiedorzuk zaprezentowali referat *Wielokulturowe stanowisko z epoki kamienia Dudka w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich (Polska północno-wschodnia)*. Omówili wyniki trzech sezonów badań archeologicznych i przyrodniczych na stanowisku torfowym o szczególnym znaczeniu dla całego regionu ze względu na powiązanie różnorodnych materiałów archeologicznych z datami przyrodniczymi. Wyroby krzemienne, ceramiczne oraz z materiałów organicznych pochodzą z mezolitu i neolitu, nawiązując do stanowisk typu Zedmar.

Dyskusja poruszała zarówno metodykę prac wykopaliskowych, jak i opracowania materiałów oraz wskazała na istnienie problemów wspólnych dla omawianych terenów. Podkreślono konieczność ścisłych i systematycznych kontaktów, szybkiej wymiany informacji przy długim oczekiwaniu na publikacje drukowane. Strona radziecka zaproponowała, aby następna konferencja, której tematem będzie *Neolit i epoka brązu terenów nadbałtyckich oraz ich geneza* odbyła się na terenie ZSRR w roku 1989. Uznano również za potrzebną wymianę archeologów polskich i radzieckich, ich udział w ekspedycjach wykopaliskowych badających stanowiska z epoki kamienia. Współpraca dotyczyć będzie również badań z udziałem przedstawicieli nauk przyrodniczych.

Zofia Sulgostowska

WIEKOWYMIANOWANE SEMINARIUM PRACOWNIKÓW STANOWISK
NEOLITYCZNYCH W BYLANOWIE

Lublin, 6-10 kwietnia 1987 r.

Wieloletni udział w międzynarodowych seminariach naukowych nie tylko w Czechosłowacji, lecz w całej wschodniej Europie, udział w latach 1981-1987 przez Biuro Naukowe Instytutu i jego współpracowników, udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium. Wykładał też wykład o metodach opracowywania kultury wczesnego Neolitu, opracowanie przez J. Półkę, M. Ziębicką, G. Szymankę, T. Kłosa i innych. – J. Półka, J. Półka i M. Ziębicka, *Wielokulturowe stanowisko z epoki kamienia Dudka w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich*, *Prace Archeologiczne* 2, 77 (1986), s. 209-212. Wykładał też wykład o metodach, udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium. Wykładał też wykład o metodach, udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium. Wykładał też wykład o metodach, udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium.

Program tego spotkania został wypracowany przez dwa ośrodki. Porównano tematykę wykładów i udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium. Wykładał też wykład o metodach, udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium. Wykładał też wykład o metodach, udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium. Wykładał też wykład o metodach, udział w pracach nad opracowaniami naukowymi i studium.